

جهان انرژی

دانشگاه مهندسی انرژی

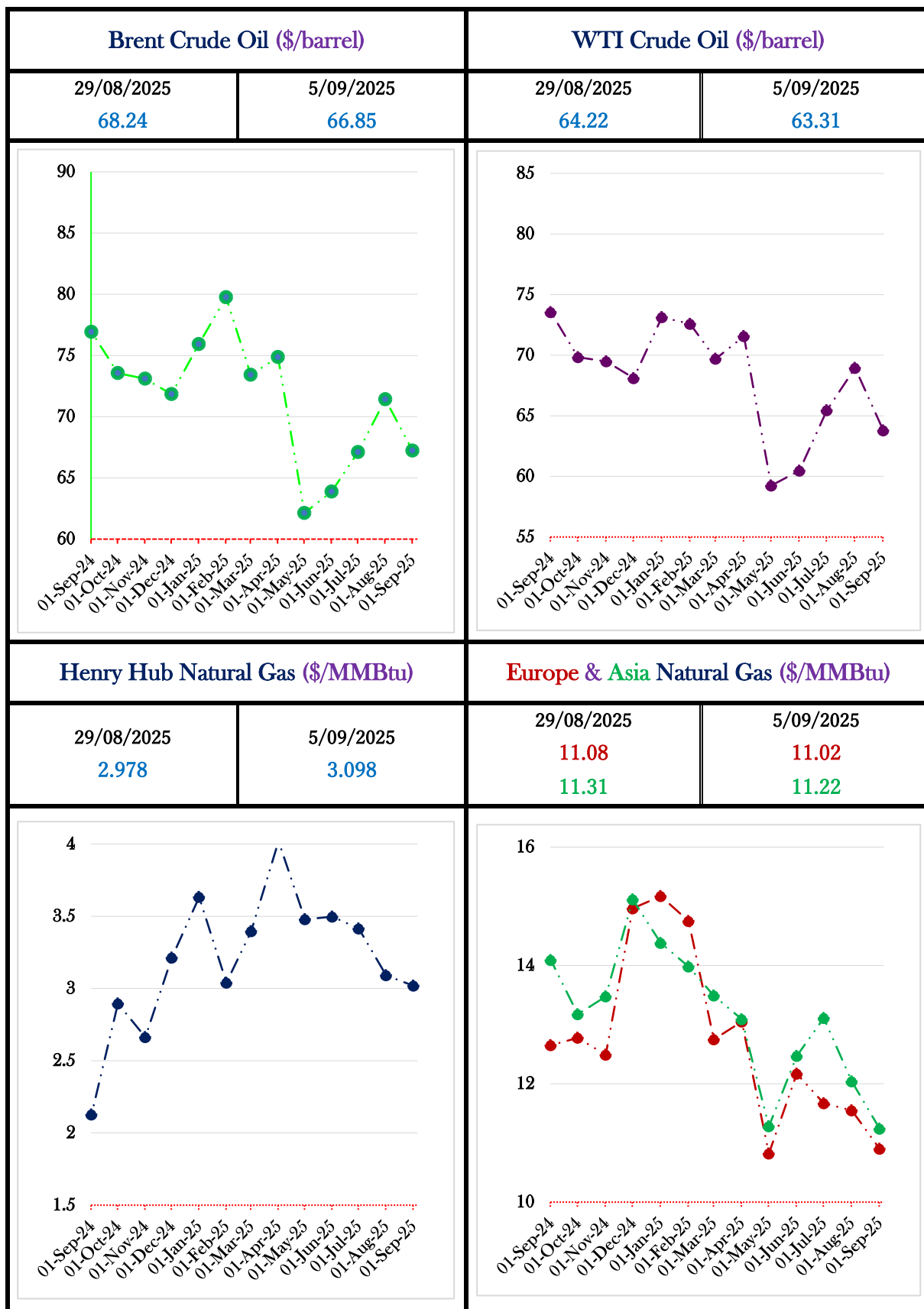
تفسیر مفهومی

پیامدهای ژئوپلیتیکی رقابت بر سر منابع معدنی و کربن

نویسندگان این شماره:

راد مهرملی، مریم هاشمی نژاد، امیرعلی حسن زاده، و عباس ملکی

۱۵ شهریور ۱۴۰۴

پویای های بازار

قیمت نفت خام برنت امروز در بازار بورس جهانی لندن (ICE) ۶۵,۵ دلار بر هر بشکه بود که از هفته قبل ۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. دلیل عمده این کاهش که کمترین قیمت از ماه سال جاری است به انتظارات و توقعات بازار در مورد کنفرانس آتی وزرای نفت و انرژی اوپک پلاس باز می‌گردد. تقریباً مسجل شده است که در این جلسه عربستان سعودی پیشنهاد خود مبنی بر تقدم سهم بازار بر قیمت نفت خام را دنبال کرده و اعضای ائتلاف را به تولید بیشتر برای تصاحب سهم بیشتر از بازار انرژی تشویق می‌نماید. کنفرانس در روز یکشنبه ۷ سپتامبر (۱۶ شهریور) به صورت مجازی خواهد بود. در این جلسه تصمیماتی برای ادامه افزایش تولید اعضا، پس از تکمیل اضافه برداشت ۲,۵ میلیون بشکه ای در روز تا پایان سپتامبر اتخاذ خواهد شد. در همین حال گزارش شده است که دو تولید کننده جوان یعنی برزیل و گویان می‌توانند در آینده‌ای نزدیک افزایش تولید و صادرات نفت خام داشته باشند.

نفت خام تگزاس در بازار کاشینگ صبح امروز به قیمت ۶۱,۸ دلار هر بشکه معامله گردید که ۲,۵ درصد نسبت به هفته گذشته، ۳,۳ درصد نسبت به ماه پیش، و ۱۴ درصد نسبت به سال قبل کاهش داشت. هنوز مشخص نیست که افزایش تعرفه ها تا چه اندازه بر اقتصاد ایالات متحده تاثیر گذارده است. هر چند که در بخش اشتغال بر خلاف گفته ترامپ این حرکت باعث افزایش اشتغال در داخل آمریکا نگردیده است. اما تعرفه های تجاری همچون ۵۰ درصد علیه هند و ۱۵ درصد علیه چین و تحریم کامل روسیه باعث نزدیکتر شدن این سه قدرت آسیایی به یکدیگر شده است.

قیمت یک میلیون واحد حرارتی انگلیسی (بی تی یو) از گاز طبیعی در بازار هنری هاب در آمریکای شمالی به ۳,۰۵ دلار معامله گردید که یک درصد نسبت به گذشته کاهش نشان می‌دهد. قیمت گاز طبیعی مایع شده (ال ان جی) در بندر رتردام هلند به ۱۱,۰۲ دلار بر میلیون بی تی یو بود که تقریباً با هفته گذشته یکسان است. قیمت ال ان جی در ساحل کره و ژاپن در آسیای دور صبح امروز به ۱۱,۲۲ دلار بر میلیون بی تی یو بود که ۱۰ سنت از هفته گذشته کمتر است.

➤ افزایش نگرانی از تصمیم اوپک پلاس؛ فشار مضاعف بر قیمت نفت

قیمت نفت در روزهای اخیر با کاهش محسوسی روبه‌رو شد؛ کاهشی که در آستانه نشست اوپک پلاس بیش از هر چیز ناشی از گمانه‌زنی‌ها درباره احتمال بازگرداندن بخشی از کاهش‌های داوطلبانه تولید است. اگر این تصمیم عملی شود، صدها هزار بشکه نفت اضافی در روز وارد بازار جهانی خواهد شد و همین احتمال کافی بود تا روند نزولی قیمت‌ها شدت گیرد. نفت خام وست‌تگزاس اینترمدیت بین ۰.۸ تا ۲.۵ درصد افت کرد و به نزدیکی ۶۳.۵ تا ۶۴ دلار در هر بشکه رسید و نفت برنت نیز با کاهشی حدود دو درصد تا محدوده ۶۷ تا ۶۸ دلار پایین آمد. هم‌زمان انتشار داده‌های اقتصادی ضعیف از ایالات متحده و افزایش غیرمنتظره ذخایر نفت خام این کشور نیز بر فشار نزولی بازار افزود. آمار رسمی نشان داد ذخایر نفتی آمریکا در هفته گذشته ۲.۴ میلیون بشکه افزایش یافته است؛ رقمی برخلاف پیش‌بینی‌ها که نگرانی‌ها از مازاد عرضه را تقویت کرد. تحلیلگران بر این باورند که اوپک پلاس در تلاش است با افزایش تدریجی تولید سهم بیشتری از بازار جهانی را بازپس گیرد، اما این اقدام در شرایطی مطرح می‌شود که سمت تقاضا چندان قدرتمند نیست و نشانه‌های ضعف اقتصادی آشکارتر شده است. ترکیب این عوامل باعث شده فضای بازار در حالت انتظار و احتیاط قرار گیرد و چشم‌انداز کوتاه‌مدت قیمت نفت همچنان تحت فشار عوامل کاهنده باقی بماند.

➤ بازگشت تدریجی اوپک پلاس برای بازپس‌گیری سهم بازار

تحلیل‌های تازه نشان می‌دهد اوپک پلاس در مسیری قرار گرفته است که با افزایش تدریجی تولید، سهم از دست‌رفته خود در بازار جهانی نفت را بازپس گیرد. بر اساس ارزیابی بانک اسکاندیناویایی SEB این ائتلاف تصمیم دارد بخشی از کاهش‌های داوطلبانه تولید را که پیش‌تر برای حمایت از قیمت‌ها اعمال شده بود، دوباره به بازار بازگرداند. با این حال رویکرد جدید اوپک پلاس تفاوتی اساسی با دوره‌های گذشته دارد: این گروه اکنون با انعطاف‌پذیری بیشتری عمل می‌کند و در صورت بروز افت شدید قیمت‌ها، آمادگی دارد دوباره به سمت کاهش تولید بازگردد. گزارش SEB همچنین برآورد می‌کند که اگر روند فعلی عرضه ادامه یابد، قیمت نفت برنت در سه‌ماهه چهارم سال ۲۰۲۵ می‌تواند تا حدود ۵۵ دلار در هر بشکه کاهش یابد. این پیش‌بینی بازتابی از فشار روبه‌رشد مازاد عرضه و انباشت ذخایر جهانی است که تعادل شکننده بازار را تهدید می‌کند. در همین حال نگرانی‌ها درباره چشم‌انداز تقاضا، بر این وضعیت سایه انداخته و انتظارات نزولی را تقویت کرده است. با این وجود تحلیلگران معتقدند اوپک پلاس همچنان ابزارهای لازم برای کنترل بازار را در اختیار دارد. افزایش تدریجی تولید از یک‌سو به این ائتلاف امکان می‌دهد سهم بیشتری از بازار را به‌ویژه در آسیا و اروپا به دست آورده، و از سوی دیگر انعطاف‌پذیری در سیاست‌گذاری به ائتلاف اجازه می‌دهد در صورت کاهش شدید قیمت‌ها با اقدام سریع، روند را معکوس کند. به این ترتیب مسیر آینده بازار نفت به‌شدت به تصمیمات اوپک پلاس و سرعت واکنش آن به تغییرات عرضه و تقاضا وابسته خواهد بود.

➤ از سرگیری مجدد صادرات نفت خام سوریه

به گزارش رویترز دولت دمشق صادرات مجدد نفت خام را آغاز کرده است. در روز دوشنبه اول سپتامبر (۱۰ شهریور) مقدار ۶۰۰ هزار بشکه نفت خام از بندر طرطوس در ساحل دریای مدیترانه نفت به خارج از سوریه صادر شده است. این اولین محموله صادراتی نفت خام سوریه در ۱۴ سال گذشته است. در دوره حکومت خاندان اسد بر سوریه آخرین مقدار صادراتی نفت خام سوریه در ۲۰۱۰ قبل از تحولات موسوم به بهار عربی در سوریه بود که مقدار آن ۳۸۰ هزار بشکه در روز بود. به نظر می رسد که یکی از توافقات دولت آمریکا و دولت سوریه در مقطع کنونی فروش نفت خام به صورت جداگانه توسط دولت مرکزی دمشق، اکراد کناره فرات، و دولت ترکیه در مناطقی که گروه های طرفدار این کشور در سوریه هستند باشد.

➤ تاثیر منفی پایین آمدن قیمت نفت بر توسعه بخش انرژی عراق

پایین آمدن قیمت نفت برای برنامه های توسعه ای عراق در بخش نفت و گاز تاثیرات منفی دارد. قیمت نفت خام اکنون به پایین ترین مقدار در طی ۴ سال اخیر برای عراق رسیده و از طرف دیگر جنگ ۱۲ روزه اسرائیل علیه ایران باعث بیشتر شدن ریسک های ژئوپلیتیک و سیاسی در مورد سرمایه گذاری در میادین نفت و گاز عراق شده است. دولت عراق در سالهای اخیر به صورت قابل توجهی چاق تر شده و هزینه های دولت بغداد و همچنین کمک به اقلیم خودمختار کردستان به درآمدهای نفتی وابسته است. صندوق بین المللی پول در گزارش مشورتی خود به عراق انذار داده بود که با توجه به گستردگی پروژه های زیرساختی و تعداد کارمندان، آسیب پذیری این کشور در برابر کاهش قیمت نفت بیشتر از دیگر کشورهای عضو اوپک است. توسعه زیرساخت ها متکی به درآمدهای نفتی بوده و پروژه بزرگ بندری در شبه جزیره فاو که عراق را بعنوان یک هاب لجستیک منطقه در نظر می گیرد نیز به درآمدهای نفتی وابسته است. از سوی دیگر در ماه نوامبر (آبان) در عراق قرار است که انتخابات پارلمانی برگزار گردد. اینک دولت عراق در تضاد بین کاهش مقدار هزینه های خود و کمتر شدن تبلیغات پوپولیستی در میان رای دهندگان به تله افتاده است.

➤ رکوردشکنی دوباره نفت آمریکا با تولید ۱۳.۵۸ میلیون بشکه ای در روز

ایالات متحده بار دیگر رکورد تاریخی تازه ای در تولید نفت خام به ثبت رساند. بر اساس داده های اداره اطلاعات انرژی آمریکا تولید این کشور در ماه ژوئن به رقم بی سابقه ۱۳.۵۸ میلیون بشکه در روز رسید که نسبت به ماه پیش از آن ۱۳۳ هزار بشکه افزایش نشان می دهد. بیشترین سهم این رشد از ایالت تگزاس با تولید روزانه ۵.۷۲ میلیون بشکه، نیومکزیکو با ۲.۲۴ میلیون بشکه و همچنین خلیج مکزیک با ۱.۹۲ میلیون بشکه حاصل شده است. چشم انداز کوتاه مدت انرژی نیز نشان می دهد میانگین تولید آمریکا در سال ۲۰۲۵ به حدود ۱۳.۴۱ میلیون بشکه در روز خواهد رسید که بالاترین سطح در تاریخ این کشور است. گرچه پیش بینی می شود در سال ۲۰۲۶ اندکی کاهش رخ دهد، اما تثبیت تولید در چنین سطحی آمریکا را در جایگاه اصلی ترین بازیگر عرضه جهانی نفت قرار می دهد. این دستاورد حاصل تداوم سرمایه گذاری در میدان های نفت خام غیرمتعارف

شیل، خلیج مکزیک، و همچنین افزایش بهره‌وری حفاری‌هاست که توانسته ظرفیت تولید را به سرعت گسترش دهد. اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده در گزارشی تازه اعلام کرده است که عمده تولید نفت این کشور در سال ۲۰۲۵ از چند منطقه کلیدی تأمین خواهد شد و در میان آن‌ها حوضه نفتی «پرمین» جایگاهی بی‌رقیب دارد. بر اساس این برآورد پرمین روزانه بیش از ۶ میلیون و ۵۰۰ هزار بشکه نفت تولید خواهد کرد و به‌عنوان ستون فقرات صنعت نفت آمریکا باقی می‌ماند. پس از پرمین، منطقه «باکن» با حدود یک میلیون و ۱۸۰ هزار بشکه و «ایگل فورد» با یک میلیون و ۱۳۰ هزار بشکه در روز در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در کنار این‌ها بخش‌هایی از ایالت‌های جنوبی و مرکزی آمریکا خارج از این سه منطقه نیز روی‌هم‌رفته بیش از دو میلیون بشکه نفت در روز تولید می‌کنند. افزون بر آن تولید نفت از ایالت آلاسکا حدود ۴۳۰ هزار بشکه و از میادین دریایی خلیج مکزیک نزدیک به یک میلیون و ۸۳۰ هزار بشکه در روز برآورد می‌شود. این توزیع نشان می‌دهد که تولید نفت آمریکا همچنان به‌شدت بر مناطق خشکی، به‌ویژه پرمین متکی است. توسعه فناوری‌های حفاری و گسترش زیرساخت‌ها در این منطقه امکان افزایش بازدهی و تثبیت تولید را فراهم کرده و نقش آن را در بازار جهانی بیش از پیش پررنگ ساخته است. بدین ترتیب ساختار منطقه‌ای تولید نفت آمریکا با اتکا به ظرفیت‌های عظیم پرمین، انعطاف‌پذیری و توان بالایی برای مواجهه با نوسانات بازار جهانی ایجاد می‌کند.

➤ رشد پرشتاب تقاضای برق و پیشی گرفتن تجدیدپذیرها از زغال‌سنگ تا سال ۲۰۲۶

بر اساس تازه‌ترین به‌روزرسانی میان‌دوره‌ای گزارش سالانه آژانس بین‌المللی انرژی، تقاضای جهانی برق در سال‌های پیش‌رو با یکی از سریع‌ترین نرخ‌های پایدار در بیش از یک دهه اخیر رشد خواهد کرد. برآوردها نشان می‌دهد تقاضای برق در سال ۲۰۲۵ تا آخر سال حدود ۳.۳ درصد و در سال ۲۰۲۶ نزدیک به ۳.۷ درصد افزایش می‌یابد؛ رشدی که بیش از دو برابر آهنگ رشد تقاضای کل انرژی در همین دوره است. افزایش مصرف برق به گسترش فعالیت‌های صنعتی، رشد مراکز داده، استفاده بیشتر از وسایل برقی خانگی، توسعه ناوگان خودروهای برقی و نیاز روزافزون به سرمایه‌ش ساختمان‌ها نسبت داده می‌شود. این روند باعث شده پیش‌بینی‌ها برای رشد تقاضای برق در سال‌های ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ بالاتر از میانگین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳ باشد. گزارش آژانس همچنین نشان می‌دهد که انرژی‌های تجدیدپذیر از سال ۲۰۲۵ یا نهایتاً ۲۰۲۶ جای زغال‌سنگ را به‌عنوان بزرگ‌ترین منبع تولید برق جهان خواهند گرفت. هم‌زمان، تولید نیروگاه‌های هسته‌ای در سطحی بی‌سابقه قرار خواهد گرفت و گاز طبیعی نیز با سهمی رو به رشد به تدریج جایگزین زغال‌سنگ و نفت در بخش برق می‌شود. به این ترتیب چشم‌انداز آینده شبکه برق جهانی ترکیبی از رشد سریع تقاضا و تغییر بنیادین در ساختار تولید است؛ تغییری که سهم انرژی‌های پاک و کم‌کربن را افزایش داده و مسیر گذار جهانی به سوی سیستم‌های پایدارتر را تقویت می‌کند.

پایه های ژئوپلیتیکی رقابت بر سر منابع معدنی و کربن

مقدمه

به طور کلی در زمینه رقابت های ژئوپلیتیکی بر سر فلزات و عناصر کمیاب خاکی و همچنین تأمین امنیت در زنجیره تأمین این منابع که نقشی اساسی در تولید فناوری های نوین ایفا می کنند، پیوست حقوقی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. سرعت تحولات و اقدامات جدید در این حوزه طی ماه ها و سال های اخیر به طور چشمگیری افزایش یافته است.

از منظر حقوق بین الملل اقتصادی، اقدامات دولت ها را می توان در دو شاخه اصلی زیر مورد بررسی قرارداد:

۱- تحولات در حقوق تجارت بین الملل

۲- تحولات در حقوق سرمایه گذاری خارجی

۱. تحولات در حقوق تجارت بین الملل

یکی از مهم ترین اقدامات کشورها در این حوزه، وضع مقررات کنترل بر محصولات راهبردی نظیر فلزات و عناصر کمیاب است. به عنوان نمونه، ایالات متحده و چین طی ماه های اخیر چندین مرتبه مقررات تازه ای در زمینه کنترل صادرات تصویب و اجرا کرده اند. بر اساس آمارهای مطرح شده، جایگاه چین در این عرصه نه تنها ویژه بلکه انحصاری ارزیابی می شود؛ به نحوی که در یک مورد مشخص، بیش از ۹۸ درصد زنجیره تأمین یکی از فلزات حساس در اختیار این کشور قرار دارد. این امر بیانگر شکنندگی و آسیب پذیری شدید کشورهای غربی، به ویژه ایالات متحده، در حوزه زنجیره تأمین این عناصر حیاتی است.

۲. تحولات در حقوق سرمایه گذاری خارجی

مفهوم «غربال گری سرمایه گذاری»^۱ در ادبیات حقوق سرمایه گذاری خارجی نسبتاً جدید به شمار می رود. طی سال های اخیر، گرایش دولت ها به ایجاد فرآیندهای غربال گری سرمایه گذاری به طور فزاینده ای افزایش یافته است. در ابتدا، تمرکز عمده این اقدامات بر سرمایه گذاری های ورودی و به ویژه توسط دولت های سرمایه پذیر بود. با این حال، در پی شدت گرفتن رقابت های ژئوپلیتیک اخیر، شاهد ظهور مفهوم غربال گری سرمایه گذاری خروجی نیز هستیم؛ فرآیندی که توسط دولت های سرمایه فرست اعمال می شود و بیانگر تغییر قابل توجه در رویکرد سنتی دولت ها نسبت به مدیریت سرمایه گذاری خارجی است.

^۱ Investment Screening

مطلبی که اخیراً در وبلاگ ژورنال اروپایی حقوق بین‌الملل منتشر شده^۱، توضیحات تفصیلی در این خصوص ارائه می‌دهد.

بر اساس این مطلب نخستین برنامه رسمی غربال‌گری سرمایه‌گذاری خروجی توسط دولت ایالات متحده در سال ۲۰۲۳ بنیان‌گذاری شد و مقررات مربوطه از ابتدای سال ۲۰۲۵ به مرحله اجرا درآمد. به‌طور خلاصه، برنامه دولت ایالات متحده با هدف اعمال نظارت بر سرمایه‌گذاری‌های خروجی در سه حوزه کلیدی پردازنده‌ها، فناوری‌های کوانتومی و هوش مصنوعی طراحی شده است تا از انتقال و دستیابی رقبا - به‌ویژه چین - به فناوری‌های پیشرفته جلوگیری شود.

جنگ اوکراین از پشت عینک روابط بین‌الملل

در این میان می‌توان به درگیری اوکراین و روسیه از نقطه نظر جدیدی نگاه انداخت. اوکراین از منابع طبیعی قابل‌توجهی برخوردار است که شامل عناصر کمیاب خاکی، مواد معدنی حیاتی، گاز طبیعی و نفت می‌شود. این منابع نه‌تنها نقش مهمی در اقتصاد ملی ایفا می‌کنند، بلکه در سطح بین‌المللی نیز از جایگاه استراتژیک برخوردارند. در ادامه به بررسی این منابع خواهیم پرداخت.

۱/۱. عناصر کمیاب و مواد معدنی حیاتی

اوکراین حدود پنج درصد از ذخایر جهانی عناصر کمیاب را در اختیار دارد؛ عناصری که برای تولید محصولات پیشرفته‌ای همچون تجهیزات الکترونیکی، فناوری‌های انرژی تجدیدپذیر و سامانه‌های دفاعی حیاتی‌اند. این کشور همچنین دارای بزرگ‌ترین ذخایر لیتیوم در اروپا است که برآوردها آن را حدود ۵۰۰ هزار تن (معادل حدود سه درصد ذخایر جهانی) نشان می‌دهد. علاوه بر این، وجود ذخایر مهم تیتانیوم و اورانیوم بر اهمیت استراتژیک اوکراین می‌افزاید.

۱/۲. ذخایر گاز طبیعی

اوکراین یکی از بزرگ‌ترین ذخایر گاز طبیعی اروپا را داراست. ذخایر اثبات‌شده این کشور بین ۱۰۰۹ تا ۱۰۱ تریلیون متر مکعب برآورد می‌شود. در مجموع، ذخایر اثبات‌شده و بالقوه گاز طبیعی اوکراین حدود ۵۰۴ تریلیون متر مکعب است که عمدتاً در سه منطقه متمرکز شده‌اند: حوضه دنیپرو-دونتسک، منطقه کارپات در غرب، و نواحی دریای سیاه و کریمه در جنوب.

۱/۳. ذخایر نفت

ذخایر اثبات‌شده نفتی اوکراین حدود ۳۹۵ میلیون بشکه برآورد می‌شود و این کشور را در رتبه ۵۱ جهان قرار می‌دهد. این میزان معادل حدود ۴۰۴ برابر مصرف سالانه نفت اوکراین است و جایگاه این کشور را در بازار جهانی نفت در سطحی متوسط قرار می‌دهد.

^۱ <https://www.ejiltalk.org/the-rise-of-outbound-investment-screening-a-vacuum-in-international-economic-law/>

بر اساس داده‌های سازمان زمین‌شناسی اوکراین، ارزش کل منابع معدنی این کشور، از جمله عناصر کمیاب خاکی، مواد معدنی حیاتی، گاز طبیعی و نفت، بالغ بر ۱۵ تریلیون دلار برآورد می‌شود. این ثروت عظیم توجه بین‌المللی را به خود جلب کرده و مذاکراتی درخصوص بهره‌برداری از این منابع در جریان است. به‌عنوان نمونه، توافقی برای دسترسی ایالات متحده به منابع معدنی اوکراین، به‌ویژه عناصر کمیاب خاکی پیشنهاد شده است. از طرفی کنترل و توسعه این منابع پیامدهای ژئوپلیتیکی و اقتصادی قابل توجهی دارد. عناصر کمیاب خاکی برای صنایع نو، به‌ویژه انرژی‌های پاک و بخش دفاعی نقشی اساسی ایفا می‌کنند. در حال حاضر چین بیش از ۹۰ درصد ظرفیت فرآوری جهانی این عناصر را در اختیار دارد؛ وضعیتی که آسیب‌پذیری قابل ملاحظه‌ای برای کشورهای وابسته ایجاد کرده و ضرورت تنوع‌بخشی به منابع تأمین را دوچندان می‌سازد.

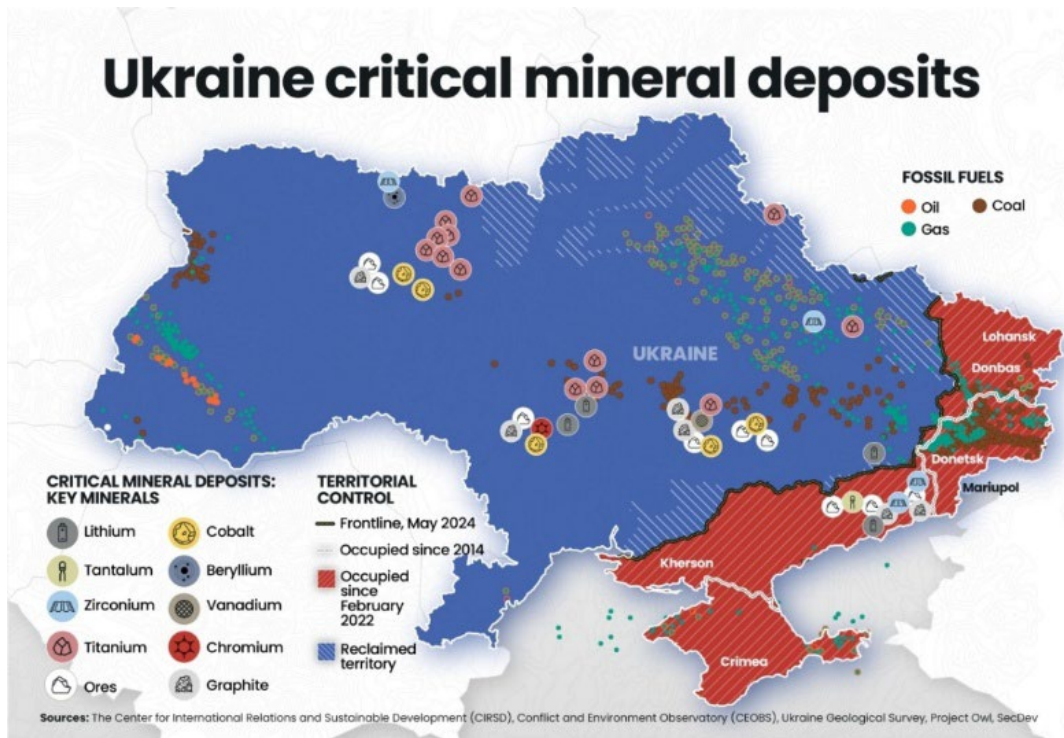
بدین ترتیب ذخایر عظیم اوکراین در حوزه عناصر کمیاب، مواد معدنی حیاتی، گاز طبیعی، و نفت این کشور را به بازیگری کلیدی در صحنه منابع جهانی بدل ساخته است. بهره‌برداری و مدیریت کارآمد این منابع نه تنها برای رشد اقتصادی اوکراین حیاتی است، بلکه تأثیرات گسترده‌ای بر امنیت زنجیره‌های تأمین جهانی و تحولات ژئوپلیتیکی خواهد داشت.

منافع استراتژیک روسیه

از منظر روسیه، تسلط بر مناطق غنی از منابع معدنی در اوکراین اهداف استراتژیک متعددی را دنبال می‌کند:

- **ا/هرم اقتصادی:** دسترسی به این منابع می‌تواند موقعیت روسیه را در بازارهای جهانی مواد معدنی حیاتی تقویت کرده، وابستگی این کشور به تأمین‌کنندگان خارجی را کاهش دهد و به افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی آن منجر شود.
- **سلطه بر انرژی:** الحاق مناطق سرشار از منابع انرژی و معدنی همسو با هدف روسیه برای حفظ و گسترش تسلط خود بر بازارهای انرژی اروپا و سایر نقاط جهان است.
- **گسترش صنعتی:** بهره‌برداری از این ذخایر از صنایع کلیدی روسیه به‌ویژه در حوزه‌های دفاعی و فناوری پشتیبانی کرده و امنیت ملی و رشد اقتصادی را تقویت می‌نماید.

بر اساس گزارش‌ها، تلاش‌های نظامی روسیه به‌طور هدفمند بر مناطق دارای منابع غنی متمرکز بوده و هدف آن ادغام این دارایی‌ها در اقتصاد ملی است (شکل (۱)).

شکل (۱): پراکندگی و وضعیت قرارگیری منابع معدنی اوکراین و ناحیه اشغال شده توسط روسیه

منافع استراتژیک امریکا

از منظر ایالات متحده، منابع معدنی اوکراین هم فرصتی راهبردی و هم چالشی اساسی به شمار می‌روند.

- **تنوع‌بخشی به زنجیره تأمین:** کاهش وابستگی به مناطق بی‌ثبات یا تحت کنترل رقبا از اولویت‌های اصلی واشنگتن است. در این چارچوب، منابع اوکراین می‌توانند جایگزینی برای تأمین‌کنندگان عمده، به‌ویژه چین، باشند.
- **حمایت از متحدان:** تقویت ظرفیت‌های استخراج و فرآوری مواد معدنی در اوکراین با اهداف گسترده‌تر ایالات متحده در زمینه حمایت از متحدان و ارتقای استقلال انرژی در میان شرکای اروپایی هماهنگ است.
- **منافع اقتصادی:** مشارکت در بخش معدنی اوکراین می‌تواند منافع اقتصادی قابل‌توجهی برای شرکت‌های آمریکایی فعال در حوزه فناوری‌های استخراج و فرآوری به همراه داشته باشد.

در حال حاضر ایالات متحده و اوکراین در تاریخ ۳۰ آوریل ۲۰۲۵ در واشنگتن «توافق منابع معدنی» را به امضاء رسانده‌اند. این توافق شامل ایجاد «صندوق مشترک سرمایه‌گذاری برای بازسازی» است که دسترسی ترجیحی آمریکا به پروژه‌های معدنی اوکراین را پیش‌بینی می‌کند. در سپتامبر ۲۰۲۵ نیز نخستین نشست هیئت‌مدیره این صندوق برگزار و روند اجرایی توافق آغاز شد، هرچند تکمیل آن منوط به تصویب در پارلمان

اوکراین است. با وجود این تحولات مثبت، چالش‌های اساسی همچنان پابرجاست؛ از جمله تداوم ریسک‌های امنیتی ناشی از جنگ، خسارات سنگین زیرساختی و نیاز به سرمایه‌گذاری‌های کلان برای توسعه و بهره‌برداری از ظرفیت‌های معدنی اوکراین.

پیامدهای ژئوپلیتیکی تقابل امریکا، روسیه و اوکراین

رقابت بر سر کنترل عناصر کمیاب و مواد معدنی حیاتی اوکراین پیامدهای ژرف و چندبعدی در عرصه بین‌المللی به دنبال دارد.

- **کنترل منابع:** دستیابی به این ذخایر به معنای برخورداری از مزایای اقتصادی و استراتژیک قابل توجه است و می‌تواند به‌طور مستقیم بر زنجیره‌های تأمین جهانی و روند توسعه فناوری اثرگذار باشد.
 - **پویایی درگیری:** تمایل طرف‌های درگیر برای تسلط بر این منابع، خطر طولانی‌تر شدن جنگ را افزایش می‌دهد؛ چرا که هم روسیه و هم اوکراین (با حمایت متحدانی همچون ایالات متحده) برای کسب موقعیت‌های استراتژیک رقابت می‌کنند.
 - **بازارهای جهانی:** هرگونه اختلال در تأمین مواد معدنی حیاتی از اوکراین می‌تواند به بی‌ثباتی بازارهای جهانی، افزایش قیمت‌ها و سوق دادن کشورها به سمت جست‌وجوی منابع جایگزین یا سرمایه‌گذاری در فناوری‌های بازیافت منجر شود.
- در نتیجه، ذخایر غنی اوکراین از عناصر کمیاب و مواد معدنی حیاتی، نقشی تعیین‌کننده در محاسبات استراتژیک روسیه، و ایالات متحده ایفا می‌کند. سرنوشت این رقابت مبتنی بر منابع می‌تواند به‌طور جدی بر چشم‌انداز ژئوپلیتیکی، شکل‌گیری اتحادهای اقتصادی و توازن قدرت در حوزه‌های کلیدی فناوری جهان تأثیر بگذارد.